

2

Тематски зборник научних радова МИ И ДРУГИ КРОЗ ВИЗУРУ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКУ КУЛТУРУ ПРИШТИНА – ЛЕПОСАВИЋ
INSTITUTE FOR SERBIAN CULTURE PRISHTINA – LEPOSAVIC

Тематски зборник
научних радова

МИ И ДРУГИ КРОЗ ВИЗУРУ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

књига 2
ПОЛИТИКОЛОГИЈА, ПРАВО,
СОЦИОЛОГИЈА И КОМУНИКОЛОГИЈА

ISBN 978-86-82736-06-6

9 788682 736066

Лепосавић, 2024.

Тематски зборник научних радова
МИ И ДРУГИ КРОЗ ВИЗУРУ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

књига 2

ПОЛИТИКОЛОГИЈА, ПРАВО, СОЦИОЛОГИЈА
И КОМУНИКОЛОГИЈА

МИ И ДРУГИ КРОЗ ВИЗУРУ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ
(Тематски зборник научних радова)

књига 2

ПОЛИТИКОЛОГИЈА, ПРАВО, СОЦИОЛОГИЈА
И КОМУНИКОЛОГИЈА

Издавачи

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић
e-mail: institut.skr@gmail.com

Академија за националну безбедност Београд

За издаваче

Проф. др Драган Танчић, редовни професор
Проф. др Драган Симеуновић, академик

Главни и одговорни уредник издавачке делатности
Проф. др Драган Танчић, редовни професор

Заменик главне и одговорне уредника издавачке делатности
Проф. др Драган Симеуновић, академик

Уредили и приредили

Др Марина Мијатовић, научни сарадник
Др Борис Бурсаћ, научни сарадник

Научни савети њубликације

Проф. др Драган Танчић, редовни професор,
Институт за српску културу Приштина – Лепосавић
Проф. др Татјана Сењушкина, Кримски федерални
Универзитет Вернадски, Симферопол, Руска Федерација
Professor Alexios Panagoropoulos, Director EPLO's Office in Brčko District,
for B&H and for Montenegro

Проф. др Миодраг Гордић, редовни професор, Факултет за пословне
студије и право, Универзитет УНИОН „Никола Тесла“

Проф. др Неђо Даниловић, редовни професор, Универзитет МБ
Проф. др Весна Балтезареввић, редовни професор, Мегатренд универзитет

Лектура и коректура

Др Јелена Војиновић Костић, ванредни професор

Компјутерска обрада

Миодраг Панић

Штампа

ГИД „Pi-press“, Пирот

Тираж

150

ISBN 978-86-82736-06-6

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић
Академија за националну безбедност Београд

Тематски зборник научних радова

МИ И ДРУГИ КРОЗ ВИЗУРУ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

књига 2

ПОЛИТИКОЛОГИЈА, ПРАВО, СОЦИОЛОГИЈА
И КОМУНИКОЛОГИЈА

Лепосавић, 2024.

Рецензенти

Проф. др Волфганг Рорбарх, академик, Универзитет у Бечу

Проф. др Наталија Николаевна Муравева, Јужни федерални универзитет, Руска Федерација

Др Јекатерина Јентина, доктор политичких наука, Национални истраживачки универзитет „Виша школа економије“, Москва, Русија и професор Факултета светске економије и међународних односа; Центар за медитеранске студије

Др Тодор Галунов, ВТУ „Св. Кирил и Методиј“, Исторически факултет, ВТУ Велико Трново

Проф. др Недељко Станковић, Европски универзитет Брчко дистрикт; Европски универзитет „Калос“, Беч

Проф. др Полона Шпрајц, редовни професор, Факултет за организационе науке, Крањ, Универзитет у Марибору, Словенија

Проф. др Драган Симеуновић, академик, директор Академије за националну безбедност, Београд

Проф. др Дејан Михаиловић, Технички универзитет Монтереи, Мексико

Проф. др Миодраг Гордић, редовни професор, Универзитет УНИОН – „Никола Тесла“, Факултет за међународну политику и безбедност

Проф. др Јоко Драгојловић, ванредни професор, Универзитет привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе

Проф. др Марко Парезановић, ванредни професор, Универзитет УНИОН – „Никола Тесла“, Факултет за пословне студије и право

Проф. др Винко Пандуревић, ванредни професор, Универзитет УНИОН – „Никола Тесла“, Факултет за пословне студије и право

Др Божица Славковић Мирић, виши научни сарадник, Институт за новију историју Србије

Др Хаџи Владан Станковић, научни сарадник, Институт за политичке студије

Др Иван Милић, доцент, Универзитет у Новом Саду, Правни факултет

Др Бојан Шево, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

Др Марина Мијатовић, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић;

Др Борис Бурсаћ, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

Др Ратомир Антоновић, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

Др Јован Симијановић, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

Објављивање овог зборника суфинансирало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	9–17
Алекис Панагопоулос, <i>Међународни значај православља у центру Балкана</i>	19
Наталиа Николаевна Муравьева, Дмитрий Александрович Шевченко, Екатерина Сергеевна Боженко, <i>Проблемы стратегического партнерства Сербии и России</i>	37
Хатица А. Бериша, Милан Д. Миљковић, <i>Косово и Мејхохија безбедносни изазов Републике Србије</i>	53
Драган Т. Батављевић, Ружица М. Кијевчанин, <i>Уставно-правни положај Косова и Мејхохије – посебан осврт на кршење основних људских права неалбанској становништва</i>	67
Винко Ј. Пандуревић, <i>Интегрирање Србије и дијалој о „коначном стајусу“ Косова и Мејхохије</i>	85
Драгољуб Б. Ацковић, <i>Неки проблеми Рома на Косову и Мејхохији иочешком Трећеј миленијума</i>	115
Предраг В. Теранић, <i>Језик, исмо, култура и религија као безбједносно ишћање</i>	131
Реља Б. Жељски, Марија Д. Милкановић, <i>„Косово“ – савремена парадигма парадржавној шерора</i>	139
Жељко И. Лазић, Мартин В. Матијашевић, Живанка М. Миладиновић Богавац, <i>Хронологија албанској екстремизма на Косову и Мејхохији и ирприрода конфликта</i>	155
Мирослава М. Глигорић, <i>Принудно исељавање Срба са Косова и Мејхохије од 1941. године до 90-их година 20. века</i>	171
Предраг Д. Павлићевић, Зоран В. Малбашић, <i>Геополитички положај Републике Србије и институционално насиље иривремених институција на Косову и Мејхохији</i>	181

Недељко Н. Цветковић, Данило М. Вујовић, <i>Јачање исламистичког екстремизма на Косову и Мејхохији у 21. веку</i>	203
Ђуро В. Бодрожич, <i>Косово и Мејхохија у историјској свессти српског народа</i>	217
Марина Д. Мијатовић, <i>Етнички обичаји и њихов утицај на правне системе на Косову и Мејхохији</i>	237
Ратко Љ. Љубојевић, Војислав С. Тодоровић, Слободан Љ. Петровић, <i>Косово и Мејхохија као поприште сукоба интереса великих сила након 1999. године</i>	249
Петар М. Матић, Марко Р. Мијатовић, <i>Политичко – правни стање Косова и Мејхохије 1912–2024. године</i>	261
Љубиша Р. Митровић, Драгана Љ. Митровић, Дуња З. Величковић, <i>О улози културе и значају монографских студија за очување идентитета и развоја колективног памћења Срба на Косову и Мејхохији</i>	289
Оља М. Арсенијевић, Милан Ж. Милошевић, Полона М. Шпрајц, <i>Економске, правне и криминолошке импликације уништавања културне баштине на Косову и Мејхохији</i>	299
Марко М. Миловић, <i>Рушење гробља на Косову и Мејхохији – вандализам без преседана у 21. веку</i>	317
Ратомир Д. Антоновић, Светослав П. Мишев, <i>Заједница српских оштина на Косову и Мејхохији</i>	331
Стефан Н. Анђелковић, <i>Уставне промене и положај Срба на Косову и Мејхохији 90-тих година</i>	345
Милена М. Видосављевић, <i>Образовање на подручју Косова и Мејхохије након 1999. године</i>	365
Виолета С. Ђорђевић, <i>Промена валути на Косову и Мејхохији: поштенцијалне импликације на људска и социјална права Срба</i>	377
Адмира Џ. Конићанин, Адем А. Прељевић, Далила А. Прељевић, <i>Утицај емиграције и ангажованости у настави физичког васпитања на развој међусобног разумевања и сарадње међу ученицима на Косову и Мејхохији</i>	391

CONTENT

FOREWORD	9–17
Alexios Panagoulouos, <i>The international significance of orthodoxy in the center of the Balkans</i>	19
Natalia Nikolaevna Muraveva, Dmitry Alexandrovich Shevchenko, Ekaterina Sergeevna Bozhenko, <i>Problems of strategic partnership between Serbia and Russia</i>	37
Hatidža A. Beriša, Milan D. Miljković, <i>Kosovo and Metohija a security challenge Republic of Serbia</i>	53
Dragan T. Bataveljić, Ružica M. Kijevčanin, <i>The constitutional and legal position of Kosovo and Metohija - a special review on the violation of fundamental human rights of the non-albanian population</i>	67
Vinko J. Pandurević, <i>Serbs in Kosovo and Metohija between serbian integrity and sovereignty and the self-declared independence of Kosovo</i>	85
Dragoljub B. Acković, <i>Some problems of the Roma in Kosovo and Metohija at the beginning of the Third millennium</i>	115
Predrag V. Čeranić, <i>Language, alphabet, culture and religion as a security issue</i>	131
Relja B. Željki, Marija D. Milkanović, „Kosovo” - <i>the modern paradigm of para-state terror</i>	139
Željko I. Lazić, Martin V. Matijašević, Živanka M. Miladinović Bogavac, <i>Chronology of Albanian extremism in Kosovo and Metohija and the nature of the conflict</i>	155
Miroslava M. Gligorić, <i>Forced emigration of Serbs from Kosovo and Metohija from 1941. to the 90's of the 20th century</i>	171

Predrag D. Pavličević, Zoran V. Malbašić, <i>Geopolitical position of the Republic of Serbia and institutional violence of temporary institutions in Kosovo and Metohija</i>	181
Nedeljko N. Cvetković, Danilo M. Vujović, <i>The strengthening of islamistic extremism in Kosovo and Metohija in the 21st century</i>	203
Đuro V. Bodrožić, <i>Kosovo and Metohija in the historical awareness of the Serbian people</i>	217
Marina D. Mijatović, <i>Ethnic customs and their influence on legal systems in Kosovo and Metohija</i>	237
Ratko LJ. Ljubojević, Vojislav S. Todorović, Slobodan LJ. Petrović, <i>Kosovo and Metohija as a scene of conflict of interests between the Great Powers after 1999</i>	249
Petar M. Matić, Marko R. Mijatović, <i>Political - legal status of Kosovo and Metohija 1912-2024</i>	261
Ljubiša R. Mitrović, Dragan LJ. Mitrović, Dunja Z. Veličković, <i>On the role of culture and significance of monograph studies for the preservation of the identity and development of the Serbs in Kosovo and Metohija collective memory</i>	289
Olja M. Arsenijević, Milan Ž. Milošević, Polona M. Šprajc, <i>Economic, legal and criminological implications of destruction of cultural heritage in Kosovo and Metohija</i>	299
Marko M. Milović, <i>Demolition of cemeteries in Kosovo and Metohija - vandalism unprecedented in the 21st century</i>	317
Ratomir D. Antovnoć, Svetoslav P. Mišev, <i>Community of Serbian municipalities in Kosovo and Metohija</i>	331
Stefan N. Anđelković, <i>Constitutional changes and the position of the Serbs in Kosovo and Metohija in the 90's</i>	345
Milena M. Vidosavljević, <i>Education in the region of Kosovo and Metohija after 1999</i>	365
Violeta S. Đorđević, <i>Currency change in Kosovo and Metohija: potential implications for the human and social rights of Serbs</i>	377
Admira Dž. Koničanin, Adem A. Preljević, Dalila A. Preljević, <i>The impact of empathy and engagement in physical education classes on the development of mutual understanding and cooperation among students in Kosovo and Metohija</i>	391

Марина Д. МИЈАТОВИЋ*

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

ЕТНИЧКИ ОБИЧАЈИ И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА ПРАВНЕ СИСТЕМЕ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ**

Айсџиракџи: Етнички обичаји представљају суштински део културног идентитета и друштвених структура многих заједница широм света. На територији Косова и Метохије, региона са комплексном историјом и богатом етничком разноликошћу, ови обичаји имају посебан значај. Они не само да одражавају дубоко укоренење културне традиције, већ и активно обликују правну праксу и социјалне односе у региону. Циљ овог рада је да истражи утицај етничких обичаја на правне системе на Косову и Метохији. У том контексту, рад ће се фокусирати на идентификацију етничких обичаја и историјско порекло истих и њихов значај у свакодневном животу различитих група, тј. Срба и Албанаца који живе на Косову и Метохији. У раду ће се разматрати на који начин су обичаји интегрисани у формалне правне оквире, као и то који су главни изазови са којима се суочавају правни системи у настојању да ускладе обичајно право са модерним правним стандардима. Ово истраживање користи мултидисциплинарни приступ, комбинујући историјске и правне анализе са циљем да се пружи јасан преглед сложеног односа између етничких обичаја и правних система на територији Косова и Метохије.

Кључне речи: Срби, Албанци, обичаји, идентитет, Косово и Метохија, правни систем.

Традиција и обичаји представљају темељ сваке етничке заједнице. Ови елементи, преношени са колена на колена или са генерације на генерацију, играју кључну улогу у очувању културног идентитета народа. Заједно са језиком и религијом, традиција и обичаји су међу најважнијим факторима који утичу на формирање и очување етничког идентитета.

---

* Научни сарадник, ORCID 0000-0003-4370-7690, marina.mijatovic@gmail.com

** Рад је настао у оквиру научноистраживачког рада НИО по Уговору склопљеним са Министарством науке, технолошког развоја и иновација број: 451-03-66/2024-03 од 26. 1. 2024. године.

Значај чувања ових обичаја се илуструје народном пословицом: „*Боље земљу ѝродаџи, неіо обичај изіубиџи*“.

У савременом свету, где глобализација често уништава јединствене аспекте различитих култура, заменивши их униформним вредностима, важно је преиспитати и разумети суштину и значај народних обичаја. Иако се различите културе развијају под међусобним утицајима, свака култура задржава значајан део своје оригиналности и аутентичности. Обичаји испуњавају виталну улогу у очувању идентитета заједнице, одржавајући традиционалне вредности и праксе које су се развијале током векова.

Прецизно утврђивање настанка појединих обичаја је тешко, али је извесно да они датирају из најраније прошлости. Ови обичаји су првобитно настали како би задовољили разнолике људске потребе, а како су се те потребе мењале и развијале, тако су се мењали и сами обичаји. Упркос променама, обичаји су наставили да играју значајну улогу у друштвеном животу и очувању културног идентитета народа (Муџиза 2017: 12).

Питање идентитета једног народа добија све већи значај у контексту савременог друштва, посебно под утицајем глобализације, брзих друштвених промена и друштвених сукоба. У овом процесу, кључни кораци су сећање на националну историју, религију и културу као темеље колективног идентитета. Идентитет појединца гради се постепено кроз процес социјализације, при чему од раног детињства индивидуа схвата значај својих односа са другим људима. Кроз овај процес, интегрише се у друштво, док истовремено трага за сопственом независношћу и оригиналношћу. Са аспекта појединца, идентитет увек бива вишеслојан, јер свака особа одражава мноштво различитих идентитета и истовремено припада различитим категоријама и групама људи (Аритонових 2013: 336). Колективни идентитет гради се кроз заједничко искуство и симболе који повезују појединце унутар одређене групе. То могу бити историјски догађаји, заједнички језик, културне традиције и религиозни обреди који обликују заједнички осећај припадности. Процеси глобализације често воде ка хомогенизацији култура, што може угрозити локалне и националне идентитете. Ипак, у исто време, глобализација може омогућити ширење и размену културних утицаја, обогаћујући локалне културе новим идејама. У овом контексту, очување етничких обичаја и традиција постаје још важније, јер служе као сидро заједницама у очувању континуитета и припадности у временима брзих промена.

Историјски гледано, територија Косова и Метохије била је дом различитим етничким групама, укључујући Србе, Албанце, Роме, Турке и друге. Свака од ових група донела је своје обичаје и традиције који су се кроз време еволуирали и прилагођавали. Српски обичаји и правни системи, као што је чувени Душанов законик из 1349. године¹, значајно

1 Душанов законик, или у старим преписима познатији под називом „Закон благоверног цара Стефана“ потврђен је у Скопљу, маја 1349. године, а допуњен августа 1354. у Серезу. Законик је важио за цело царство и за сваког појединца, укључујући и цара. Убрзо након

су утицали на правну праксу у средњовековној Србији и имају одјек у савременим правним системима. Овај законик био је један од најкомплетнијих правних докумената свог времена и поставио је основе за каснији развој српског права.

Истовремено, албански обичајни закони, као што је Канон Леке Дукађинија, играју суштинску улогу у регулисању друштвених односа у албанским заједницама. Канон, који је преношен усмено пре него што је записан у 15. веку, обухвата низ норми и правила која уређују различите аспекте живота, од породичних односа до решавања спорова и крвне освете. Ове обичајне норме често су имале предност над формалним правним системом, посебно у руралним и традиционалним срединама где су задржале свој утицај до данас.

Интеркултурална интеракција на овом простору резултирала је богатом мозаичком културом у којој се прожимају различити обичаји и правни обрасци. На пример, ромска заједница на Косову и Метохији задржала је своје специфичне обичаје и традиције, али је истовремено прихватила елементе обичаја других етничких група са којима су живели у блиском контакту. Овај историјски контекст показује како су различити етнички обичаји и правни системи коегзистирали и међусобно се утицали на Косову и Метохији. Анализа ових обичаја омогућава дубље разумевање комплексне друштвене структуре региона и утицаја културног наслеђа на савремене правне оквире.

СРПСКИ ОБИЧАЈИ И ЊИХОВ УТИЦАЈ

Историја српских обичаја и њиховог утицаја на правне и друштвене системе на Косову и Метохији дубоко је укорењена у културном и религијском наслеђу народа. Српски обичаји, као и многи други етнички обичаји, формиран су кроз векове, обогачени кроз интеракције са другим културама и прилагођени специфичностима локалног окружења. Ови обичаји обухватају разне аспекте друштвеног живота, укључујући породичне односе, верске обреде, сезонске прославе и правне норме, и представљају кључни елемент српског културног идентитета.

Српски обичаји и традиције настали су као резултат сложених историјских процеса који су обухватили периоде независности, византијске и османске владавине, као и интеракције са суседним народима. Један од најзначајнијих докумената који одражавају српске обичаје је

у свајања Законика, цар Душан је преминуо а судбина српске државе касније доспева под Турску власт, но, Душанов законик живео је и тада, што доказују многи његови преписи. Душанов законик није сачуван у оригиналном рукопису, а најстарији препис, струшки препис, датира из 1373. године. Познато је 25 преписа овог Законика. Душанов законик остао је познат по казнама које су биле изузетно окрутне, попут вешања, багињања, спаљивања и др, а казне су биле строже за сељаке него за властелу.

Душанов законик – „Законик Стефана Душана“, који је донет 1349. године и допуњен 1354. године. Овај законик представља свеобухватни правни документ који је регулисао различите аспекте живота у средњовековној Србији, укључујући кривично право, грађанске спорове, верска питања и статус различитих друштвених слојева. Законик Стефана Душана одражава синтезу византијских правних норми и српских обичајних правила, те представља изузетан пример како су обичаји уграђени у формални правни систем. На пример, Законик је предвиђао строге казне за кршење моралних и друштвених норми, што је одраз обичаја и веровања тог времена. Добро је указати на податак да српско средњовековно право није познавало разлику између пунолетних и малолетних лица, и није познато да су малолетна лица у правној пракси тог времена имала повољнији статус у односу на пунолетна лица. Друштвена очекивања и обавезе су се често примењивале на све чланове заједнице без обзира на узраст, што се огледало и у правним документима (Јоксић 2015: 199). Поред тога, треба имати у виду да је концепт малолетничког правосуђа релативно новија појава у правној историји и да у средњовековним друштвима није постојала јасна свест о потреби посебне правне заштите за младе. У таквом контексту, малолетници су се често сматрали способним да одговарају за своје поступке на исти начин као и одрасли, што је довело до тога да нису били издвојени као посебна категорија у правним документима тог времена. Иако је сам Законик престао да важи након пада Српског царства, његове одредбе и даље утичу на савремене правне и друштвене праксе у српским заједницама.

Вера је одувек играла кључну улогу у формирању српских обичаја, а Српска православна црква била је централна институција која је обликовала верске и друштвене норме. Обичаји везани за породичне односе, као што су венчања, крштења и сахране, дубоко су укорењени у православној традицији и обредима. Венчања, на пример, обично укључују церемоније које комбинују црквене ритуале и народне обичаје, као што су ношење венчаница, благослов родитеља и размена прстенова. Обредни ритуали изводили су се у веровању да је то заштита од зла и ради срећног и успешног живота будућих супружника. За овакве обичаје, често не налазимо рационално објашњење, или је оно пак изгубљено приликом преношења обичаја с колена на колена. Тиме су ови ритуали остали у пракси као део културног наслеђа, са изговором „ваља се“ - „не ваља се“ који се користи као оправдање за њихово одржавање (Михајловић 2017: 312). Ови обичаји често су били праћени дубоким веровањима у магијске и духовне силе, које су сматране кључним за очување хармоније у брачном и породичном животу. На пример, у неким заједницама се веровало да одређени ритуали могу да спрече зло око или да заштите младенце од злих духова и несреће².

2 Драгана Ђурић, говорећи о нематеријалној културној баштини Срба на Косову и Метохији, у раду „Обредне њворке Вучари на Косову и Метихији као гео нематеријалне културне баштине“, наводи обредне поворке вучара које представљају важан елемент

Ритуали као што су бацање житарица на младенце, употреба одређених биљака за благослов, или специфични начини облачења и понашања на свадбеним церемонијама, имали су за циљ да уклоне зло и привуку срећу и благостање. Иако је модерно друштво скептично према оваквим веровањима, они и даље опстају као важан део културног идентитета и традиције. Поред тога, треба напоменути да су ови обичаји често били прилагођавани и трансформисани кроз време, како би одговарали новим друштвеним и културним околностима.

Крштења, као још један значајан обичај, симболизују улазак новорођенчета у верску заједницу и праћена су разним обредима који имају за циљ заштиту и благослов детета. Обичаји везани за сахране такође одражавају дубоку верску и културну симболику, са ритуалима који су осмишљени да обезбеде мир и спасење душе преминулог. Уколико би се десило да у току једне календарске године, из исте породице, премине више особа, обичај је да се у ковчег са покојником убаца заклан петао или која друга перната животиња, како би се низ смрти прекинуо.³ Ови обичаји не само да регулишу породичне односе, већ и јачају заједницу кроз заједничке ритуале и веровања.

Сезонске прославе и народни обичаји играју значајну улогу у културном животу Срба на Косову и Метохији. Ове прославе често комбинују хришћанске празнике са предхришћанским веровањима и праксама, стварајући јединствену мешавину обичаја. На пример, славље Божића и Васкрса укључује низ ритуала који симболизују поновно рођење, обнову и наду, док обичаји везани за пролећне и летње празнике често укључују елементе који потичу из паганских времена, као што су обреди плодности и заштите од злих сила. Један од најзначајнијих празника је крсна слава, породични празник посвећен заштитнику породице, који је јединствен за српску православну традицију. За крсну славу верује се да је више од верског обичаја, она је друштвени догађај који окупља породицу и пријатеље, јачајући породичне и заједничке везе. Припрема за крсну славу укључује

нематеријалне културне баштине. Традиционално, овај обичај укључује опход поворке људи који носе убијеног вука. Испред сваке куће, вучари би певали или рецитовали вучарску песму, након чега би их домаћини даривали како би се осигурало да вукови не нападају њихову стоку. Савремена поворка вучара значајно се разликује од традиционалног обреда. Она укључује елементе типичне за карневале и обредне поворке познате као „покладни сватови“. Обредна поворка вучара претрпела је значајне измене од свог првог помена до данас. Структура поворке се мењала регионално, са минималном театрализацијом у северним областима и снажним утицајем других маскирних поворки на југу, попут коледара и покладних свадби. За вучаре, причало се да су као бића с онога света, што је видљиво кроз њихове маске и очекивања да донесу заштиту, плодност и срећу, повезану са предачким духовима. Друштвене промене и нови начини живота допринели су трансформацији вучарске поворке, али је она задржала своју важност у културном наслеђу заједнице, одражавајући њихова веровања и обичаје у вези са плодношћу и срећом у заједничком животу.

3 <https://www.telegraf.rs/vesti/srbija/3549762-istrazivanje-telegrafa-bizarni-obicaji-na-srpskim-sahranama-sve-cesci-javlja-se-strah-od-kazne-pokojnika> Приступљено 03.07.2024.

низ ритуала, као што су припрема славског колача и жита, паљење свеће и молитве, што све заједно симболизује заједничку веру и културну припадност.⁴

Српски обичаји имају дугу историју утицаја на правне и друштвене системе, нарочито у контексту обичајног права. Обичајно право, које се заснива на дугогодишњој пракси и традицији, играло је важну улогу у регулисању друштвених односа и решавању спорова, посебно у руралним заједницама где формални правни системи нису били доступни или су били недовољно развијени. Један од примера је институција сеоског већа, које је играло кључну улогу у решавању локалних спорова и одржавању друштвеног реда. Ова већа, која су се састојала од угледних чланова заједнице, доносила су одлуке на основу обичајног права и моралних норми заједнице. Овакви обичаји и данас имају утицај на савремене правне праксе, посебно у контексту решавања породичних спорова и очувања друштвеног мира. Савремено доба доноси бројне изазове за очување српских обичаја, укључујући процесе глобализације, урбанизације и миграција. Ови процеси често доводе до слабљења традиционалних обичаја и њихове адаптације на нове социоекономске услове. Ипак, српски обичаји и даље играју значајну улогу у очувању културног идентитета.

АЛБАНСКИ ОБИЧАЈИ И ЊИХОВ УТИЦАЈ

Албански обичаји на Косову и Метохији представљају значајан аспект културног и друштвеног живота албанске заједнице у овом региону. Ови обичаји, који сежу вековима уназад, дубоко су укорењени у традицији и историји и имају велики утицај на свакодневни живот, правне норме и друштвене односе. Историјским прегледом, закључује се да је албанска заједница развила богату културну традицију која обухвата обичаје везане за породицу, религију, правду и свакодневни живот. Један од најзначајнијих правних докумената у овој традицији је Канон Леке Дукађинија, кодекс обичајног права који је регулисао различите аспекте друштвеног живота. Канон Леке Дукађинија представља свеобухватан збир обичајних закона који су се преносили усменим путем пре него што су записани, како је познато, од стране албанског католичког свештеника Штјефен Ђечовија (*алб. Shtjefën Gjeçovi*). Канон регулише питања као што су породични односи, имовинска права, кривичне санкције и решавање спорова. Важно је напоменути да је овај правни документ дубоко укорењен у патријархалним вредностима и хијерархији, што је имало значајан утицај на друштвену структуру албанске заједнице на Косову и Метохији.

Породица је основна јединица албанског друштва, а породични обичаји играју кључну улогу у одржавању друштвене кохезије и идентитета. Традиционални породични односи су патријархални, са старијим

4 <https://srpska.pravoslavie.ru/141259.html> Приступљено 03.07.2024.

мушкарцима који имају доминантну улогу у доношењу одлука. Овај систем подразумева велику узајамну подршку и поштовање према старијима. Албански народ на Косову и Метохији припада ретким заједницама Балкана и Европе, где још увек налазимо патријархалне заједнице, чија је карактеристика заједнички посед и већи број чланова домаћинства (Предојевић 2002: 130). Један од значајних породичних обичаја је гостопримство. У албанској култури, гостопримство је изузетно важан и свети обичај. Гост се сматра божјим даром и домаћин је обавезан да му пружи најбоље могуће услове, без обзира на сопствене могућности. Овај обичај је дубоко укореван у Канону и представља пример како обичаји обликују друштвене норме и односе.

Један од најконтроверзнијих и најпознатијих аспеката албанских обичаја је институт крвне освете (*алб. gjaku*). Овај обичај подразумева да је породица обавезна да освети смрт свог члана убијањем убице или неког од његових мушких сродника, а крајње је опрост дуга или плаћање истог.⁵ Крвна освета је дубоко укоревана у албанској традицији и представља начин одржавања личне и породичне части. Међутим, крвна освета је истовремено и извор великих друштвених проблема и конфликта. Овај обичај често доводи до дуготрајних и насилних сукоба између породица, што има негативан утицај на друштвену стабилност и безбедност. У последњих неколико деценија, велики су напори уложени у модернизацију правног система и укидање крвне освете али у потпуности није искоревана и делимично је присутна код Албанаца на Косову и Метохији. Уз крвну освету, један од кључних елемената албанске културе је институт „бесе“ (*алб. Besa*). Беса је принцип који подразумева давање речи и обавезу поштовања исте. Дубоко је укоревана у албанској култури и представља основни принцип на којем се заснивају друштвени односи и обавезе. У пракси, беса значи да када неко да реч, часну реч, та реч је нераскидива и мора бити испуњена по сваку цену. Најпознатије албанске изреке које говоре о беси су: „Част Албанаца се не може купити“ (*алб. Besa e shqiptarit nuk shitet pazarit*), „Албанац ће радије умрети него погазити реч“ (*алб. Shqiptaret vdesin dhe besen nuk e shkelin*), „Част Албанаца је вреднија од злата“ (*алб. Besa e shqiptarit si purteka e arit*).⁶ Институт бесе има значајну улогу у крвној освети јер омогућава привремени мир између завађених породица. Када неко да бесу, обећава да ће прекинути сваки облик насиља и да ће се придржавати договореног мира. Овај принцип често служи као средство за постизање привремених примирја и решавање конфликта у ситуацијама када правни систем не може да обезбеди правду.⁷

5 <https://www.gorapress.net/clanak/vijesti/kultura/krvna-osveta-kod-albanaca-dug-se-moze-vratiti-na-tri-nacina/> Приступљено 04.07.2024.

6 <https://www.fokus.ba/magazin/zivot-zdravlje/prica-o-besi-albanskom-zakonu-krvi-koji-zivi-i-danas/589884/> Приступљено 04.07.2024.

7 Занимљива је прича о беси, једна од многих, када су се два младића потукла на улици и један упуца овог другог. Како га појурише, он наиђе на кућу где стајаше једна жена и

Свадбени обичаји у албанској култури представљају значајан догађај у животу појединаца и породица. Традиционална албанска свадба је сложен догађај који обухвата низ ритуала и церемонија. Припреме за свадбу могу трајати месецима, а сама свадба обухвата неколико дана славља. Свадбена процедура је веома строга, што је илустровано народном изреком: „Када идеш на свадбу, гроб ти је отворен док се не вратиш.“ Овај обичај захтева да сви буду веома опрезни и дисциплиновани како би се избегли било какви неспоразуми (Ђурић 1997: 368).

Код албанаца, горе поменути Канон Леке Дукађинија имао је дубок утицај на правни систем Косова и Метохије, нарочито у области обичајног права. Иако данас делимично замењен савременим правним нормама и даље је значајан, посебно у руралним подручјима. Последњих деценија, територија Косова и Метохије прошла је кроз значајне друштвене и правне реформе. Циљ реформи био је модернизација правног система и интеграција традиционалних обичаја у савремене правне оквире. Међународне организације и домаће институције настоје да едукују албанско становништво о значају модерног правног система. Један од највећих изазова у овом процесу јесте укидање крвне освете и других насилних обичаја. Напори да се елиминише крвна освета укључују медијацију и промовисање ненасилних решења међусобних конфликта. Процес је дуг и сложен, али неопходан за обезбеђивање стабилности у друштву.

ПРАВНИ СИСТЕМИ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Правни систем на Косову и Метохији је комплексна мрежа која укључује елементе формалног права, међународних стандарда и обичајног права. Након НАТО бомбардовања и погрома 1999. године, мартовског погрома 2004. године и касније једностраног проглашења независности Косова 2008. године, правни систем прошао је кроз значајне промене под утицајем међународне заједнице и локалних етничких група. Данас, правни систем Косова и Метохије базиран је на модерним законима и међународним стандардима, али етнички обичаји и даље играју важну улогу, посебно у руралним и етнички хомогеним заједницама. Паралелизам између формалног и обичајног права може проузроковати правне несигурности али и неспоразуме, нарочито у оним случајевима где обичајно право није усаглашено са модерним прописима.

У многим српским заједницама на Косову и Метохији, породично право често се регулише према традиционалним обичајима, укључујући наследно право и брак. Формални закони јасно су дефинисани, али многе породице,

---

замоли је да га сакрије. Жена даде бесу и сакри га. Убрзо потом дође полиција и услед разговора, жена схвати да траже младића који се скривао код ње због убиства, и да је упуцао њеног сина. Жена не рече да је младић којег траже скривен у кући јер је дала бесу. Часна реч бејаше јача од сазнања да јој сина више нема.

најчешће оне у руралним подручјима, и даље прате обичаје који су у супротности са званичним законима. На пример, наследство се често преноси са оца на сина, док жене могу бити искључене из процеса наслеђивања, јер се сматра да жена удајом одлази из своје примарне породице и заснива нову, па сходно томе нема право на наследство од своје примарне породице, док синови остају у примарној породици и привређују домаћинству. Многе одредбе обичајног права регулисале су такође и питање мираза и обавеза супружника. Већина бракова била је благословена од стране цркве, што је додавало додатни слој значаја и озбиљности чину брака. Верски обреди су били незаобилазни део церемоније, а венчање у цркви сматрано је легитимизацијом брака у очима заједнице. Ови обичаји су и данас делимично очувани иако су модерни правни и друштвени стандарди унели значајне промене у традиционалне праксе.

Албанско становништво на Косову и Метохији се у великој мери прилагодило савременим правним прописима, прихватајући многе аспекте модерног правног система. Ипак, у неким руралним и изолованим подручјима обичајно право и даље игра значајну улогу у регулисању друштвених односа, укључујући имовинска права, породичне односе и кривичне санкције. Код албанског становништва у руралним деловима Косова и Метохије, и даље се примењује традиционално обичајно право племенског друштва, које има корене у древним правним системима од пре више хиљада година. Поред формалних државних судова, овде функционишу и већа старца, позната као „плећније“, која се баве решавањем крвних завада и грађанских спорова. Ова већа старца делују као медијатори и арбитри, користећи се традиционалним правилима и нормама, и често имају значајан утицај на одлуке у заједници. У овим процесима, предност добија странка која је оружано и имовински јача (јачица), као и она чије је племе (*алб. фис*) моћније. Оваква пракса одражава дубоко укоренењу друштвену структуру и хијерархију унутар заједнице, где се моћ и утицај често одређују на основу племенске снаге и ресурса. Концепт „јачице“ има значајан утицај на позитивно право и правни поредак на Косову и Метохији. У великом сукобу између обичајног права и позитивног права, „јачица“ настоји да подрије и замени позитивно право обичајима, или да га поткопа изнутра. Овај процес укључује покушаје подмићивања органа јавне власти, који морају континуирано да се одупиру корупцији. „Јачица“ верује да је неопходно, како и обичај налаже, прво одобривољити државног службеника понудом obroka, а затим новцем, чиме се покушава осигурати наклоност и поткопати интегритет правног система.⁸

Иако се материјално и формално право примењују у већини урбаних средина, обичајно право остаје виталан део културног идентитета и социјалне кохезије у неким деловима Косова и Метохије. Међународне организације као што су Уједињене нације (УН), Европска унија (ЕУ)

8 <https://stanjestvari.com/2021/10/13/milutin-djuricic-obicaji-i-verovanja-albanaca/> Приступљено 05.07.2024.

и Организација за безбедност и сарадњу у Европи (ОЕБС) играле су значајну улогу у реконструкцији и развоју правног система на Косову и Метохији. Њихова интервенција била је усмерена на јачање владавине права, заштиту људских права и промовисање мултиетничког друштва. Упркос усвајању међународних аката који гарантују поштовање основних људских права и слобода, положај Срба на Косову и Метохији остаје несагласан са овим нормативима. У овој јужној покрајини Републике Србије, српско становништво се скоро па свакодневно суочава са непријатељским условима и разним облицима дискриминације, што им значајно отежава свакодневни живот (Шапоњић 2023: 50). Када је Устав Републике Косово усвојен, то је означило постепену трансформацију Косова у независну државу, упркос неиспуњеним стандардима и нерешеним питањима. Мултиетничност и мултиконфесионалност су остали само идеали. Непризнавање новоформиране државе од стране Савета безбедности УН указује на примену декларативне теорије признања држава, за разлику од конститутивне теорије. Овим декларативним чином признања, држава постаје субјект међународног права, независно од тога да ли испуњава конститутивне услове. Признање као такво постаје политички чин, док правни аспекти остају у другом плану (Словић 2011: 246-247).

ЗАКЉУЧАК

Обичаји и традиције, укључујући и правне норме, представљају витални део етничког идентитета заједнице. На Косову и Метохији, где су различите етничке групе коегзистирале и делиле простор вековима, ови обичаји служе као мостови који повезују прошлост са садашњошћу и омогућавају очување културног идентитета упркос брзим друштвеним и политичким променама.

Током историје, Косово и Метохија су били сведоци бројних етничких и политичких конфликта који су утицали на друштвене структуре и правне системе. Упркос тим изазовима, локални обичаји су често играли улогу у одржавању стабилности и реда у заједницама. Обичаји који су се развијали кроз векове пружали су оквир за решавање сукоба и регулисање друштвених односа на начин који је био прихватљив за локално становништво. Обичајни системи често су били ефикаснији у одржавању друштвеног мира него формални правни системи, посебно у руралним и изолованим областима. Ови системи ослањали су се на консензус и заједничке вредности, што је омогућавало брзо и ефикасно решавање спорова. На пример, обичајни закони који регулишу питања попут наслеђа, брака и породичних односа често су били флексибилнији и прилагођенији локалним условима него формални правни системи. Са друге стране, обичајни системи нису били без својих недостатака. Они су често одражавали патријархалне вредности и могли су бити дискриминаторни према одређеним групама, попут жена или мањинских етничких заједница. Овај аспект је посебно значајан

у контексту савремених напора да се успостави праведан и инклузиван правни систем који поштује људска права.

У закључку, традиција и обичаји на Косову и Метохији представљају витални део културног наслеђа и етничког идентитета различитих заједница. Они играју кључну улогу у одржавању друштвеног реда и стабилности, али истовремено захтевају стално преиспитивање и прилагођавање како би били у складу са савременим правним и друштвеним нормама. Очување и разумевање ових обичаја и традиционалних вредности је кључно за будући развој и стабилност региона, као и за очување његове богате културне разноликости. Савремени правни систем покушава да интегрише савремене међународне правне стандарде са локалним обичајима и традицијама, што представља изазов, али и прилику за очување културног наслеђа у модерном контексту.

ЛИТЕРАТУРА

- Аритонових 2013: Ивана Аритонових, *Неки аспекти етничког идентитета Срба на Косову и Метохији (Умереност на север покрајине)*, Баштина св. 34. Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Лепосавић.
- Ђурић 2023: Драгана С. Ђурић, *Обредне њворке Вучари на Косову и Метохији као део нематеријалне културне баштине*, Зборник радова са научног скупа „Заштита, очување и афирмација Српског културног наслеђа на Косову и Метохији“, Том 2, САНУ, Београд.
- Ђурић 1997: Слађана С. Ђурић, *Описивање традиционалних облика брака код албанаца на Косову и Метохији*, Социолошки преглед, вол. 31. бр. 3. Српско социолошко друштво, Београд.
- Јоксич 2015: Иван Ж. Јоксич, *Душанов законик – социјални контекст и њравна наслеђа*, Национални интерес, вол. 24. бр. 3. Институт за политичке студије, Београд.
- Михајловић 2017: Верица Р. Михајловић, *Свадебни обичаји и њесме села Граничане у околини Лепосавића*, Баштина св. 42. Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Лепосавић.
- Муњиза 2017: Марко Муњиза, *Традиција, обичаји и сујеверје код Срба*, прво издање, Београд.
- Предојевић 2002: Јелена Предојевић, *Традиционални брачни и њородични односи Албанског становништва са Косова и Метохије у светлу Законака Љеке Дуађинија*, часопис Становништво, Центар за демографска истраживања Института друштвених наука, Београд.
- Словић 2011: Срђан Словић, *Међународне организације и успостављање мира и безбедности на Косову и Метохији*, Баштина св. 30, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Лепосавић.
- Шапоњић 2023: Бранко Шапоњић, *Положај Срба на Косову и Метохији њочетком XX века*, тематски зборник радова, научно-истраживачки пројекат: „Правни поредак Србије и актуелни међународни и регионални процеси“, друга све-ска, Правни факултет, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

<https://www.telegraf.rs/vesti/srbija/3549762-istrazivanje-telegrafa-bizarni-obicaji-na-srpskim-sahranama-sve-cesci-javlja-se-strah-od-kazne-pokojnika> Приступљено 03.07.2024.

<https://srpska.pravoslavie.ru/141259.html> Приступљено 03.07.2024.

<https://www.gorapress.net/clanak/vijesti/kultura/krvna-osveta-kod-albanaca-dug-se-moze-vratiti-na-tri-nacina/> Приступљено 04.07.2024.

<https://www.fokus.ba/magazin/zivot-zdravlje/prica-o-besi-albanskom-zakonu-krvi-koji-zivi-i-danas/589884/> Приступљено 04.07.2024.

<https://stanjestvari.com/2021/10/13/milutin-djuricic-obicaji-i-verovanja-albanaca/> Приступљено 05.07.2024.

Marina D. MIJATOVIĆ

ETHNIC CUSTOMS AND THEIR INFLUENCE ON LEGAL SYSTEMS
IN KOSOVO AND METOHİJA

Summary

Ethnic customs are an essential part of the cultural identity and social structures of many communities around the world. In the territory of Kosovo and Metohija, a region with a complex history and rich ethnic diversity, these customs have a special significance. They not only reflect deep-rooted cultural traditions, but also actively shape legal practice and social relations in the region. The aim of this paper is to investigate the influence of ethnic customs on legal systems in Kosovo and Metohija. In this context, the paper will focus on the identification of ethnic customs and their historical origin and their importance in the daily life of different groups, i.e. Serbs and Albanians living in Kosovo and Metohija. The paper will consider how customs are integrated into formal legal frameworks, as well as what are the main challenges faced by legal systems in their efforts to harmonize customary law with modern legal standards. This research uses a multidisciplinary approach, combining historical and legal analysis with the aim of providing a clear overview of the complex relationship between ethnic customs and legal systems in the territory of Kosovo and Metohija.

Keywords: Serbs, Albanians, customs, identity, Kosovo and Metohija, legal system.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

316(497.115) (082)

323(497.115)(082)

МИ и други кроз визуру Косова и Метохије :
тематски зборник научних радова. Књ. 2,
политикологија, право, социологија и
комуникологија / [уредили и приредили Марина
Мијатовић, Борис Бурсаћ]. - Лепосавић : Институт
за српску културу Приштина, 2024 (Пирот : Pi-press).
- 404 стр. : илустр. ; 24 cm

Тираж 150. - Стр. 9-12: Предговор / уредници.
- Напомене и библиографске референце уз текст.
- Библиографија уз сваки рад. - Summaries.

ISBN 978-86-82736-06-6

а) Социологија -- Косово и Метохија -- Зборници
б) Национални идентитет -- Косово и Метохија
-- Зборници в) Косово и Метохија -- Друштвене
прилике -- Зборници г) Косово и Метохија
-- Политичке прилике -- Зборници

COBISS.SR-ID 153823753